

МАМЛАКАТ ИҚТИСОДИЁТИДА АВТОМОБИЛ ТРАНСПОРТИ КОРИДОРЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

М.С.Бўрихаджаева

Тошкент давлат транспорт университети,

Иқтисодиёт факультетининг

“Транспорт иқтисодиёти” кафедраси ассистенти

bmalokhat77@mail.ru

+998971957779

АННОТАЦИЯ

Президентимиз Шавкат Мирзиёев раҳнамолигида миллий иқтисодиётни эркинлаштириши ва модернизациялаши, унинг барқарор ривожланиши ва жаҳон иқтисодий муносабатларига изчил интеграциялашувини таъминлашга қаратилган тизимли ислоҳотлар амалга оширилмоқда. Ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг рақобатбардошлигини ва мамлакатимиз экспорт салоҳиятини ошириши ушбу йўналишдаги энг муҳим устувор йўналишлар сифатида белгиланган. Мамлакатнинг транспорт ва логистика салоҳиятини ошириши мақсадида ушбу соҳанинг институционал асослари ва меъёрий-ҳуқуқий базаси мустаҳкамланмоқда. Марказий Осиёда транспортнинг ривожланиши Шимолий-Жанубий ва Ғарбий-Шарқий йўналишлар бўйлаб бозлай оладиган транспорт йўлақлари алоҳида аҳамият касб этмоқда.

Калит сўзлар: *Транспорт, самарадорлик, товарлар ва хизматлар, инқироз, инновация, қоидалар, жаҳон тажрибалари, атроф-муҳит, рақамлаштириши, инфратузилма, глобал, логистика, рақобат, экспорт, импорт*

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ АВТОМОБИЛЬНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ КОРИДОРОВ В ЭКОНОМИКЕ СТРАНЫ

АННОТАЦИЯ

Под руководством Президента Шавката Мирзиёева проводятся системные реформы, направленные на либерализацию и модернизацию национальной экономики, обеспечение ее устойчивого развития и последовательной интеграции в мирохозяйственные связи.

В качестве важнейших приоритетов на данном направлении определены повышение конкурентоспособности производимой продукции и экспортного потенциала страны. В целях повышения транспортно-логистического потенциала страны укрепляется институциональная основа и нормативно-правовая база данной отрасли. Особое значение приобретает развитие

транспорта в Центральной Азии, способной связать транспортные коридоры, проходящие по маршруту Север-Юг и Запад-Восток.

Ключевые слова: Транспорт, эффективность, товары и услуги, кризис, инновации, правила, мировой опыт, окружающая среда, цифровизация, инфраструктура, глобальный, логистика, конкуренция, экспорт, импорт

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF AUTOMOBILE TRANSPORT CORRIDORS IN THE COUNTRY'S ECONOMY

ABSTRACT

Under the leadership of President Shavkat Mirziyoyev, systemic reforms are being carried out aimed at liberalizing and modernizing the national economy, ensuring its sustainable development and consistent integration into world economic relations. Increasing the competitiveness of manufactured products and the country's export potential have been identified as the most important priorities in this area. In order to increase the transport and logistics potential of the country, the institutional framework and regulatory framework of this industry is being strengthened. Of particular importance is the development of transport in Central Asia, capable of linking transport corridors running along the North-South and West-East routes.

Keywords: Transport, efficiency, goods and services, crisis, innovation, rules, world experience, environment, digitalization, infrastructure, global, logistics, competition, export, import.

КИРИШ

Президентимиз Шавкат Мирзиёев раҳнамолигида миллий иқтисодийни эркинлаштириш ва модернизациялаш, унинг барқарор ривожланиши ва жаҳон иқтисодий муносабатларига изчил интеграциялашувини таъминлашга қаратилган тизимли ислохотлар амалга оширилмоқда. Ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг рақобатбардошлигини ва мамлакатимиз экспорт салоҳиятини ошириш ушбу йўналишдаги энг муҳим устувор йўналишлар сифатида белгиланган.

Расмий маълумотларга кўра, Ўзбекистоннинг ташқи савдо айланмаси 2019 йилда 42,2 миллиард АҚШ долларини ташкил этган. Пандемия инқирозидан сўнг, Осиё Тараққиёт Банкнинг прогнозларига кўра, ислохотлар қишлоқ хўжалиги, саноат ва хизматлар ўсишини рағбатлантиради, чунки 2021йилда Ялпи Ички Маҳсулот ўсиши 5.8% ташкил қилади. Ўзбекистонда иқтисодийни модернизация қилиш, экспортни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш, унинг ҳажми барқарор ўсишини таъминлаш бўйича амалга оширилаётган чора-тадбирлар ташқи савдо йўлларини янада диверсификация

қилиш учун қулай шарт-шароитлар яратиш, мамлакат экспорт маҳсулотларини истиқболли халқаро бозорларга чиқишини таъминлайдиган муқобил транзит йўлақларини максимал самарали шакллантириш бўйича қўшимча чора-тадбирларни талаб этади.

Мамлакатнинг транспорт ва логистика салоҳиятини ошириш мақсадида ушбу соҳанинг институционал асослари ва меъёрий-ҳуқуқий базаси мустаҳкамланмоқда. Ўзбекистон Президентининг 2019 йил 1 февралдаги № ПФ-5647-сонли Фармони "Транспорт соҳасида давлат бошқаруви тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қонун лойиҳасини ишлаб чиқишни назарда тутди.

Хусусан, Ўзбекистон раҳбарининг 2019 йил 1-февралдаги қарори билан автомобил, темир йўл, ҳаво, дарё транспорти, метро, шунингдек, автомобил йўллари ривожлантириш соҳасида ягона давлат сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш бўйича Давлат бошқаруви органи сифатида белгиланган Транспорт вазирлиги ташкил этилди. "2018-2022 йилларда транспорт инфратузилмасини такомиллаштириш ва ташқи савдо йўналишларини диверсификация қилиш комплекс дастури" ни амалга ошириш доирасида янги транспорт-транзит йўлақлари ва логистика марказлари тармоғини ривожлантириш, транспорт воситалари ва самолётлар паркини кенгайтириш, қўшни мамлакатларда ўзбек юқларини самарали ташиш ва ташиш учун шароитлар яратиш бўйича тизимли ишлар амалга оширилмоқда. Ҳозирги кунда йўловчи ва юк ташиш ҳажми ва сифатини ошириш учун шарт-шароитлар яратиш, транспорт соҳасини бошқариш тизимини такомиллаштириш, шунингдек транспорт тизими ходимларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини оширишга тубдан янги ёндашувларни жорий этишни назарда тутувчи "2035 йилгача Ўзбекистон Республикаси транспорт тизимини ривожлантириш стратегияси" ишлаб чиқилмоқда. Республикамиз бенефициар мамлакат сифатида қабул қилинган барқарор ривожланиш ва самарали бошқарув (GSP+) учун Европа Иттифоқининг махсус имтиёзлар тизими-Ўзбекистон учун жорий йилнинг апрел ойидан кучга киришини қайд этиш муҳимдир. Унда Европа Иттифоқи ва Ўзбекистон ўртасидаги савдо ҳажмини ошириш учун қўшимча имкониятлар тақдим этилади, чунки мато, кийим-кечак ва пластмасса маҳсулотлари каби бир қатор муҳим экспорт товарларига тарифлар бекор қилинади. Бундан ташқари, (GSP+) доирасида 6,2 мингдан ортиқ товарларни божсиз импорт қилиш мумкин. Бу Ўзбекистонда истиқболли лойиҳаларни амалга оширишга, шунингдек, Ўзбекистон билан Европа Иттифоқи мамлакатлари ўртасидаги савдо-иқтисодий алоқаларни

диверсификация қилиш ва жадал ривожлантириш учун мустаҳкам асос бўлиб хизмат қилади.

Бундай шароитда Марказий Осиёда транспортнинг ривожланиши Шимолий-Жанубий ва Ғарбий-Шарқий йўналишлар бўйлаб боғлай оладиган транспорт йўлаклари алоҳида аҳамият касб этади. Boston Consulting Group халқаро компанияси экспертларининг фикрича, Марказий Осиё глобал транспорт тизимида катта транзит салоҳиятига эга минтақа ҳисобланади. Афғонистондаги беқарор вазиятга эга минтақа, кўшни давлатларнинг мавжуд коммуникациялардан фойдаланиш бўйича ўзаро муносабатларида кузатилаётган муаммолар савдо имкониятларидан самарали фойдаланишга тўсқинлик қилмоқда. БМТ Бош қотиби Антониу Гутерришнинг айтишича, денгиздан узоқ мамлакатларнинг маҳсулотлари деярли халқаро савдо бозорларида намоиш этилмайди. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг савдо ва тараққиёт бўйича конференцияси (ЮНКТАД), маълумотларига кўра, Марказий Осиё давлатлари учун транспорт харажатлари кўп ҳолларда импорт товарлар қийматининг 60%га етади. Жаҳон бозорларига чиқиш учун Ўзбекистон икки давлат ҳудудини енгиши керак бўлиб, асосий йўқотишларнинг сабаби бўлади. Ҳар йили 23 миллион контейнердан, фақатгина 1% темир йўл орқали, 99% денгиз томонидан ташилади. Марказий Осиёнинг барқарор ривожланиши ва гуллаб-яшнаши учун минтақа давлатлари ва халқаро ташкилотлар иштирокида бу йўналишдаги саъй-ҳаракатларни бирлаштириш, ҳамкорликка интилиш талаб этилади. Ўтган 4 йил давомида Ўзбекистон томонидан минтақадаги ҳамкорликнинг асосий йўналишлари бўйича аниқ сиёсий ва дипломатик қадамлар қўйилгани сабабли 2021 йилга келиб, биринчи навбатда транспорт-коммуникация соҳасида ялпи ички маҳсулот ҳажми 5,8 фоизга ошиши кутилмоқда.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Ўзбекистон, Афғонистон, Эрон, Ислон тараққиёт банки ва Осиё тараққиёт банки иштирокида трансфғон йўлаги лойиҳаси ишлаб чиқилган. Ушбу йўлак Термиз шаҳридан бошланиб, Афғонистоннинг Мозори-Шариф ва Ҳирот шаҳарлари орқали Эрон ҳудуди билан боғланади. Мавжуд алоқа тизимлари Эрондан- Бендер Аббос ва Чорбаҳор портларига киришга имконият беради. Бу эса Форс кўрфази портларига ундан эса океанга чиқиш имкониятини очади. Минтақамизга янги, арзон қулай йўл билан киришни таъминлайди. Бундан биринчи навбатда транспорт инфратузилмасини, автомобиль ва темир йўллари ривожлантиришга алоҳида аҳамият берилмоқда. 2035 йилгача жамоат йўллари ривожлантириш дастурининг амалга оширилиши бугунги кунда

республиканинг барча ҳудудлари ўртасида йил давомида ишончли транспорт алоқаларини таъминлайди, кўшни давлатлар ҳудудларидан ўтмасдан юк ва йўловчиларни узлуксиз ташиш учун шароит яратади, ҳудудимиз орқали товарлар транзитини сезиларли даражада оширади.

Темир йўллар қурилишини янада давом эттириш ҳам биз учун катта аҳамиятга эга. Темир йўл транспортида ташиш ҳажмининг ошишига бир неча омиллар сабаб бўлмоқда. Темир йўллари маъмуриятлари ўртасида икки томонлама ва кўп томонлама ўзаро манфаатли ҳамкорлик натижасида транзит давлатлар, темир йўл транспорти соҳасида норматив-ҳуқуқий базани такомиллаштириш, транзит ташиш учун шарт-шароитларни бирлаштириш, транзит юкларини жалб қилиш бўйича келишилган сиёсатни амалга ошириш сабабли темир йўл транзит давлатлар маъмуриятлари транзит тарифларни камайтиришга интилмоқда.

Рақобатбардош ва мақбул тарифларни, шунингдек оммавий юкларга тариф чегирмаларини тақдим этиш орқали, темир йўллар юк эгаларини кўпроқ жалб қилади. Айти пайтда Ўзбекистонда савдо-иқтисодий алоқаларнинг ривожланиши билан, республика транспорт тизими ҳам ривожланиб бормоқда. Ўзбекистон географик жиҳатдан Ўрта Осиё марказида жойлашган. Шунинг учун, ўтмишда ва ҳозир барча савдо моллари Ўзбекистон орқали ўтади. Ташқи савдо ҳажмларини ривожланиши билан юк айланмасини автоматик равишда ошиши, бу бизнинг компанияларимизни транспорт бозорида фаол иштирок этишини англади. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон иқтисодиётининг ривожланиш ташқи савдо муносабатларига мутаносиб равишда боғлиқдир.

Шунга қарамай МДХ мамлакатларида халқаро автомобилда юк ташишнинг улуши умумий ҳажмда унча катта эмас ва миқдори ҳар йили ташиладиган юкларни 20-25% га тенг, бу эса темир йўл транспортига жиддий рақобатни ташкил қилади, чунки у ҳаракатчанликка эга. Жамоат транспорти Ўзбекистон Республикаси ягона транспорт тизимининг (ЕТС) ажралмас қисми бўлиб, бошқа транспорт турлари билан бир қаторда йўловчилар ва юкларни ташиш билан шуғулланади. Янги хўжалик механизми шароитида автомобил транспортининг ривожланиши автотранспорт воситаларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишни, шу орқали меҳнат унумдорлигини оширишни, транспорт сифатини яхшилашни талаб қилади.

Автотранспорт бошқа транспорт турларига нисбатан сезиларли афзалликларга эга: юқори манёврлик, йўловчилар ва юкларни бевосита иш жойларига ёки турар-жойларга етказиб бериш қобилиятини, сифатли қопламали йўлларда юқори тезликда амалга оширади. Автотранспортнинг

асосий афзалликларидан бири: уларни тезликда ишга тушириш, темир йўлларда контакт тармоғидаги подстанцияларни қуриш учун қўшимча харажатларсиз амалга ошириш.

Охирги пайтда контейнерларда юкларни ташиш ривожланмоқда, автомобил, темир йўл ва авиация транспортида катта тоннали контейнерлардан юкларни ташишда фойдаланиш транспорт тизимини ривожланиш ва такомиллаштиришга олиб келади. Шунинг учун, транспорт тизими тизимдаги барча элементларни ҳисобга олиш керак: ҳар хил турдаги тягачлар, тиркамалар, яримтиркамалар, махсус транспорт воситалари ва тез бузиладиган товарлар учун махсус музлатгичлар билан рефрижераторлар, автоцистерналар ва оғир юкларни ташиш учун контейнерлар.

Ўзбекистон Республикаси мустақилликни қўлга киритгач, янада жипслашди, бу ҳолатларни ҳисобга олиб, кўплаб халқаро юк ташувчилари ўз паркларини янгилаб Европа стандарти талабларига жавоб берадиган янги типдаги ҳаракатдаги таркибларни ишлаб чиқишди.

Ҳозирги кунда кўплаб халқаро юк ташувчилар замонавий Mercedes-Бенз, МАН, ва ҳоказо автомобилларига эга. Ковид давридан кейин республиканинг савдо айланмаси сезиларли даражада ошди, чунки ковид туфайли савдо алоқалари тўхтатилган эди.

Худуд бўйича Ўзбекистон бир неча ер усти транспорт йўлакларига эга, уларнинг энг истиқболлиси Жанубий йўлак ёки Тошкент-Чарджоу-Тежен-Машҳад-Bender Аббос йўлаги, узунлиги 2,912 км. Бу йўлак Ўзбекистон учун алоҳида аҳамиятга эга. Бу ерда, Туркменистон ва Эрон томонларидаги чегара терминаллари, ҳамда ўтказиш учун барча зарур техник воситалар билан жиҳозланган, бир йўлдан бошқасига поездлар (Туркменистонда 1520 км ва Эрон 1435 км) ўтади. Бу йўлнинг тахминий қуввати йилига 5,3 млн тоннани ташкил этади.

Бугунги кунда ўзбек пахта толасининг 30-35% дан ортиғи Европага экспорт қилинади ва Осиё қитасига Эроннинг Bandar Аббос портидан ташилади, у ерга автомобил ва темир йўл орқали етказиб берилади. Тежен-Серахс-Машҳад Темир йўл линияси Евросиё мақомини олди ва қўшимча сифатида қабул қилинади Трансибир йўли Хитойни Марказий Осиё мамлакатлари орқали Европа билан боғлайди. Хитой, Евроосиё ер транспорт йўл қисмини ривожланишига катта аҳамиятга эгалигини ҳисобга олади. Ўзбекистон Республикаси учун бу темир йўл йўлагини иқтисодий жиҳатдан фойдали ва қатор сабабларга кўра-сиёсий, иқтисодий ва ташкилий табиат чекланган. Шулар қаторида, биринчи навбатда, Афғонистон Республикасининг сиёсий ва

харбий беқарорлиги, ҳуқуқий асоснинг камёблигига Ўзбекистон Республикаси ушбу автомагистрални ишга туширишда иштирок этишни истади.

REFERENCES

1. Хаджаева Н.Файзиев Р. «Современное состояние системы экологического мониторинга в Республике Узбекистан» *Viznes-Эксперт-2021* СТ 160
2. М.С. Бурходжаева “МЕТОДЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ И УЛУЧШЕНИЯ КАЧЕСТВА УПРАВЛЕНИЯ В ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ "Экономика и социум" №12(103) 2022
3. Юлдашева С, БурходжаеваМ “Повышение эффективности таможенной деятельности в развитии международного экономического сотрудничества “ INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE" THE TIME OF SCIENTIFIC PROGRESS" 2022/9/10 (87-91)
4. Хаджаева Н.Файзиев Р. «Современное состояние системы экологического мониторинга в Республике Узбекистан» *Viznes-Эксперт-2021* СТ 160
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси йўл хўжалиги тизимини чуқур ислох қилиш чора-тадбирлари тўғрисида» 2019 йил 9 декабрдаги ПФ-5890-сонли Фармони.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Йўл соҳасини бошқариш тизимини янада такомиллаштиришга оид чора-тадбирлар тўғрисида» 2019 йил 9 декабрдаги ПҚ-4545-сонли қарори.
7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Транспорт вазирлиги ҳузуридаги Автомобиль йўллари қўмитаси тўғрисида” 2020 йил 19 майдаги 295-сонл қарори.
8. 2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг атроф муҳитни муҳофаза қилиш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида ПФ-5863-сон 30.10.2019 йил.
9. Логистические тренды 2020–2021 года: Retail.ru 8 июня 2020 г.
10. Раматов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Ҳ., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Хасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА ҚАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. *World scientific research journal*, 8(1), 102-108.
11. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Ҳ., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнийёзов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10), 376-386.
12. Джуманиёз Раматов, Розигуль Умарова, Рашид Баратов, Миршод Хасанов, Сиродж Султонов, Файзулла Кушаков ПРОБЛЕМЫ ВЛИЯНИЯ ИСЛАМА НА

ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЗНАНИЯ // Академические исследования в области педагогических наук. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-of-influence-of-islam-on-coding-transformation> (дата обращения: 31.01.2023).

13. Hasanov M., Tuhtaboev E. THE PERFORMANCE OF THE PERFECT MAN IN THE EASTERN RENESSANCE (ON THE EXAMPLE OF FARABI'S VIEWS) // *Innovative Technologica: Methodical Research Journal*. – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 1-6.

14. М.Н.Хасанов, Д.А.Хафизов, Р.Х.Тоиров, & Х.Қ.Болтабоев. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙ ЯШАГАН ДАВРДАГИ ИЛМ-ФАН ВА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ . *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 137–140. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/new/article/view/627>

15. Jumaniyoz Ramatov, Rozigul Umarova, Rashid Baratov, Mirshod Khasanov, Siroj Sultonov, & Fayzulla Kushakov (2022). MODERN REQUIREMENTS FOR THE SPIRITUAL IMAGE OF YOUNG PEOPLE AND ITS MANIFESTATION IN PRACTICE. *Academic research in educational sciences*, 3 (10), 582-586.

16. Ramatov, J.S., & Khasanov, M.N. (2022). SOCIAL ASPECTS OF PROFESSIONAL QUALITY IMPROVEMENT (ON THE EXAMPLE OF THE RAILWAY SECTOR). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (6), 969-976.

17. Раматов, Ж.С., Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). XIX АСРДА ҲИНДИСТОНДАГИ ИЖТИМОИЙ – ФАЛСАФИЙ ЖАРАЁНЛАР. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (6), 1070-1078.

18. Жўрабоев, Н. Ю., Кушаков, Ф. А., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). КОНФУЦИЙЛИК ХУСУСИЯТЛАРИДАН ХИТОЙ ФАЛСАФАСИНИНГ КЕНГАЙИШИ. *World scientific research journal*, 9(2), 37-42.

19. Ruzigul, U., Nasirjan, J., Dilmurodkhakim, A., Mirshod, H., & Urozboy, E. (2020). Rationale and history of human reflections in the muslim philosophy. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(5), 1453-1458.